

Workshop om lyngbrenning ved Lyngheisenteret

Gjennom prosjektet KulturVerkSted:
Kulturbaserte løsninger på klimatilpasning

NORCE Rapport nr. 8-2026

ISBN nr. 978-82-8408-454-1

Innhold

Innledning og bakgrunn	3
Kystlynghei	4
Metode	5
Våre funn	6
Spørsmål 1: Hva er viktig med lyngbrenning?	7
Spørsmål 2: Hvilke utfordringer er det med lyngbrenning?	9
Hvordan får vi til kompetanseformidling?	11
Hvordan kan vi trene opp flere lyngbrennere?	12
Dag 2: Praktisk lyngbrenning på Ådland	13
Konklusjon	17

Forfattere:

Siri Veland, NORCE

Jeanette Tennebekk, Lyngheisenteret

Scott Bremer, Universitetet i Bergen

Mathew Stiller-Reeve, Village Green

Kontakt: sive@norceresearch.no

NORCE Rapport nr. 8-2026

ISBN nr. 978-82-8408-454-1

Innledning og bakgrunn

15. April 2026 inviterte NORCE og Lyngheisenteret til workshop om lyngbrenning. Målet med workshopen var å skape kontakt mellom lyngbrennere og utveksle erfaringer fra lyngbrenningssesongen som gikk. Vi viser funn og peker veien videre for samfunnsfaglig forskning på lyngbrenning.

Workshopen var en del av forskningsprosjektet "KulturVerkSted: Kulturbaserte løsninger på klimatilpasning " som er finansiert av Norges Forskningsråd. Prosjektet har aktivitet i fire norske regioner for å kartlegge hvordan lokale og tradisjonelle praksiser hjelper til å løse utfordringer for klimatilpasningen. I Valdres handler KulturVerkSted om seterdrift og beitebruk, i Salten om bærplukking, og i Oslo om Losæter og urbane dyrkingsområder. Felles for disse er at ekstensiv og regenerative aktiviteter i landskapet har positive virkninger på effektene av klimaendringer. Felles er også at aktivitetene bygger på tradisjonelle praksiser som viser seg viktige i møte med omveltningene som skjer i samfunnet og naturen. Denne rapporten er et første steg i prosjektet. Gjennom neste prosjektperiode skal prosjektet delta i aktiviteter på Lyngheisenteret for å lære både praksis og kunnskap. I siste del av prosjektet vil vi holde en ny runde workshops for å kople aktivitetene direkte mot klima- og samfunnsendringene. KulturVerkSted skal i 2028 publisere en håndbok for kulturbaserte løsninger for klimatilpasning. Der vil lyngbrenning stå som et godt eksempel.

Kystlynghei

Kystlynghei er nå en kritisk truet naturtype, men den strakte seg en gang fra Nord-Norge til sør i Portugal. I dag er omkring ti prosent fortsatt skjøttet, mens de tidligere arealene er i forskjellige stadier av gjengroing og nedbygging. Kystlynghei er en semi-naturlig landskapstype som holdes i hevd gjennom beiting og lyngsviing, men denne driftsformen har ikke gode forutsetninger under dagens landbruksforvaltning. Likevel er det stor interesse for å holde både landskapet og husdyrrasene i hevd.

De eldste sporene etter systematisk lyngsviing på Vestlandet er 5000 år gamle, og er en av de eldste driftsformene som er kjent fra norsk landbrukshistorie. Lyngsviing avtok fra 1950-tallet, i takt med intensivering og effektivisering av landbruket. I tillegg til tapte beiteressurser og habitater i lyngheien, fører opphør av skjøtsel til sterk økning av villbrannfare.

Lynghei er primært en beiteressurs for norske husdyrraser som Gamalnorsk sau, også kalt Villsau, Spælsau, og Kystgeit. Det er bare et lite knippe raser, inkludert disse som kan livnære seg på lyng gjennom vintermånedene. I dag er det mest Gamalnorsk sau som beiter i lynghei. Den går med utegangerdrift og kan lamme sjølv i utmarka. På landsbasis utgjør den omtrent fire prosent av det totale saueholdet, frå Agder til Lofoten. Dyra er mindre enn andre saueraser, og gir mindre slaktevekt noe som gjør produksjonen mindre lukrativ. Likevel er kjøttet ettertraktet og kan gi en høy pris.

For å holde gode vinterbeiter i hevd er det viktig at røsslyngen ikke blir for gammel. Etter hvert som den eldes blir den grovere og taper forverdi. Gjennom å svi lyngen med jevne års mellomrom vil lyngen skyte opp igjen fra røttene og gi ung og næringsrik lyng. Samtidig reagerer røsslyngfrø på røyken og setter i gang hurtig spiring som bidrar til foryngelse. Andre gress og urter spirer etter kontrollert brenning. Slik bidrar lyngbrenning til å opprettholde artsmangfoldet i lyngheiene, inkludert en rekke fuglearter som svartstrupe og hubro. Under skjøtselsbrann trenger ikke ilden ned i jordsmonnet og frøbankene, og karbonlager ligger beskyttet.

Kunnskap og erfaring er avgjørende for vellykket lyngbrenning. En må ha kontroll på ilden for å hindre skadevirkninger. Den skal foregå på frossen eller vasstrukket mark i vinterhalvåret. Det krever god planlegging, rydding av branngater, mannskap, og slukkingsutstyr, samt husdyr som kan benytte beitet etterpå. Derfor gjelder det å tilegne seg god kunnskap og erfaring før en starter opp igjen med lyngbrenning på gjengrodd mark.

Metode

Vi la vekt på godt gruppearbeid og nettverksbygging under workshopen. Målet med workshopen var at lyngbrennere og andre relevante aktører skulle bli kjent med hverandre og utveksle erfaringer fra årets lyngbrenningssesong og ideer for videre samarbeid. Gjennom samtaler i grupper definerte vi problemstillinger og hvordan disse kan løses med ulike former for samarbeid. En ramme for dette arbeidet var at man skulle diskutere konkrete problemstillinger med tiltak som kunne løse problemene innen nærmeste år og med ressurser som er tilgjengelig. Større utfordringer som landbrukspolitikk lå dermed utenfor rammen denne gang.

Det var 12 deltakere fordelt i to grupper slik at ekspertise var representert begge steder. Vi delte deltakerne inn i to grupper hvor begge gruppene fikk følgende spørsmål som de besvarte på hver sin plakat. Etter gruppene hadde diskutert alle utfordringene nøye, valgt de en problemstilling som de skulle finne en løsning på. Løsningene ble til presentert i plenum.

Vi spurte deltakerne 4 spørsmål:

- ① Hva er viktig med lyngbrenning?
- ② Hvilke utfordringer er det med lyngbrenning?
- ③ Hvilke utfordringer skal vi løse?
- ④ Hva er løsningen på utfordringen dere valgte?

Våre funn

Spørsmål 1: Hva er viktig med lyngbrenning?

Diskusjonen om hva som er viktig med lyngbrenning skapte stort engasjement blant deltakerne på workshopen.

Verdier knyttet til kultur, natur, sosialt fellesskap, samfunnssikkerhet og beredskap, matproduksjon, rekreasjon og kommunikasjon ble trukket fram som sentrale aspekter.

Lyngbrenning er først og fremst viktig som skjøtselstiltak for beiteområder i kystlyngheia, særlig for husdyrraser som gammelnorsk sau og andre gamle husdyrraser. Kystlynghei er en seminaturlig landskapstype der det er mulig å produsere råvarer som kjøtt, ull og honning i et marginalt økosystem. Variasjon i husdyrraser og ekstensiv skjøtsel av utmark bidrar til et mer robust landbruk og styrker matberedskapen. Når lyngbrenning kombineres med beiting, legger den dermed grunnlaget for både matproduksjon og matsikkerhet.

Lyngbrenning er også avgjørende for å ivareta naturtypen kystlynghei. Denne naturtypen har utviklet seg gjennom flere tusen år i samspill med menneskelig, ekstensiv skjøtsel og har vært med på å forme kystlandskapet slik vi kjenner det i dag. Ved å videreføre denne skjøtselen bidrar man til å bevare både landskapet og de mange artene som er knyttet til lyngheia. I tillegg kan lyngbrenning redusere flåttbestanden, noe som er positivt både for husdyr og mennesker, ettersom flått kan spre smittsomme sykdommer.

Lyngbrenning bidrar til å holde landskapet åpent og til å redusere forekomsten av fremmede arter. På denne måten bevares det åpne kystlandskapet, som er viktig både for framkommelighet, friluftsliv og ferdsel for turgåere i kystområdene.

Et særlig viktig aspekt ved lyngbrenning er at den bidrar til å ivareta kulturtradisjoner. Lyngbrenning krever samarbeid og god kommunikasjon mellom bønder og ulike faginstanser, som for eksempel brannvesenet. Brenningen bygger på spesialkunnskap som er utviklet og videreført gjennom generasjoner. Slik skaper den grunnlag for sterke fellesskap, levende bygder og læring på tvers av generasjoner, samtidig som den synliggjør verdien av aktiv naturforvaltning og skjøtsel.

Kontrollert lyngbrenning fjerner oppsamlet biomasse i utmarka og fremmer en frisk og livskraftig vegetasjon. Regelmessig brenning av avgrensede områder reduserer opphopningen av brennbart materiale og kan dermed bidra til å forebygge ukontrollerte lyng- og skogbranner. Dette gjør lyngbrenning til et viktig tiltak også i et samfunnssikkerhets- og beredskapsperspektiv.

Funnene er oppsummert i tabellen på neste side.

“Kultur, natur, sosialt fellesskap, samfunnssikkerhet og beredskap, matproduksjon, rekreasjon og kommunikasjon ble trukket fram”

“Naturtypen har utviklet seg gjennom flere tusen år i samspill med menneskelig, ekstensiv skjøtsel og har vært med på å forme kystlandskapet slik vi kjenner det i dag”

Spørsmål 1:

Hva er viktig med lyngbrenning?

Natur	Mat	Sikkerhet & beredskap	Sosialt	Rekreasjon	Kultur	Kommunikasjon
• Økosystemer og naturtypen lynghei • Biomangfold – dyre- og planteliv • Åpne landskap og forebygge gjengroing • Beskytte truede arter • Beskytte insekter • Hindre spredning av fremmede arter • Redusere flått-bestand • Fange og lagre karbon • Økt vann/fuktighet gjennom tørketid	• Matauk • Regionalt tilpasset jordbruk • Utnytte arealer og næring av beite • Stelle husdyrraser • Lokal mat: kjøtt, honning... • Varierte råvarer: ull	• Matberedskap • Variert og robust jordbruk • Redusere brannfare / lågere negativ konsekvens • Beredskap - kompetanse, taktisk, strategisk • Samarbeid under aksjoner • Beredskap - utstyr tilgjengelig, operativt, forebygge	• Fellesskap • Bekjentskap med folk og med landskapet • Levende bygder • Læringsarena • Samarbeid av grunneigere, bygdelag, osv.	• Gjere landskapet tilgjengelig for folk og dyr • Trivsel og fine turområder • Økt opplevelsesverdi • Turisme • Skape fine kulturlandskap	• Skape fine kulturlandskap • Stelle kystlynghei med beitedyr • Ta vare på og videreføre kulturtradisjonen • Re-etablere glemt tradisjonell- og lokalkunnskap • Ta vare på kultur-historie og minner	• Synliggjøre verdien av naturskjøtsel

Spørsmål 2: Hvilke utfordringer er det med lyngbrenning?

Kystlynghei er en kritisk truet naturtype, og det er å forvente at det å ivareta kystlynghei møter mange utfordringer. Lyngbrenning fordrer spesialkunnskap, god kjennskap til landskapet og årstidene og hvordan dette henger sammen med dyrehold.

Mange av disse utfordringene er strukturelle, og gjelder landbrukspolitik og økonomiske rammer for matproduksjon i Norge. Siden vi i workshopen skulle komme fram til konkrete steg de kunne ta neste månedene og årene, fokuserte diskusjonen seg omkring mer praktiske utfordringer.

Mange av utfordringene kretser rundt temaene kunnskap, tid, kapasitet, økonomi og samarbeid:

- Det er manglende kunnskap, både teoretisk og praktisk om lyngbrenning, og dens påvirkning på økosystemet og det er behov for å øke kunnskapen på tvers av samfunnet.
- Å lære seg situasjonsforståelsen krever mengdetrening og erfaringsutveksling da hver brenning er ulik, noe som praktisk er vanskelig å få til. Værmeldingstjenester kan bidra, men er per i dag ikke gode nok.
- Det er utfordrende å få tak i nok folk til å brenne lyng når værforholdene ligger til rette for det, utenom bålforbudsperioden og arbeidshverdager. Alle ønsker gjerne å brenne samtidig, og hjelpere er gjerne på jobb andre steder.
- Mange lyngheier er i ferd med å gro igjen, noe som fører til økt brennbar masse. Dette vanskeliggjør lyngbrenning og krever mer skogrydding og større sikkerhetstiltak.
- Det kan være både arbeidskrevende og kostbart å brenne lyng og organisere folk. Det er lite fleksible tilskuddsordninger til å kompensere for arbeidet.
- Det er mange aspekter som gjør lyngbrenning utfordrende, både når det gjelder selve utførelsen, kunnskapen som trengs og implikasjonene det har for samfunnet derfor er samarbeid en nøkkelutfordring.

Funnene er oppsummert i tabellen på neste side.

“Å lære seg situasjonsforståelse krever mengdetrening og erfaringsutveksling”

“Det er utfordrende å få tak i nok folk til å brenne lyng når værforholdene ligger til rette for det”

Spørsmål 2)

Hva bidrar til utfordringer med å drive lyngbrenning?

Kunnskap	Naturforhold - situasjonsforståelse	Tid og kapasitet	Gjengroing og restaurering	Økonomi	Samarbeid
• Kunnskap om brennings påvirkning på natur, arter og beite • Manglende kunnskap i samfunnet • Hvordan planlegge og gjennomføre • Frykt for å miste kontroll • Løsrevet fra tradisjoner og kulturlandskap • Nok mannskap • Hvordan koordinere samarbeid • Hvordan øke kunnskapen • Hvordan ivareta HMS	• At vær, vind og naturforhold ligger til rette mens det er bålforbud • Gjengroing og restaureringsbrenning • For dårlige værmeldingstjenester • Fare for brannspredning • Manglende kompetanse til å «lese forholdene»	• Tid mtp. bålforbud, værforhold, jobb • Mange trenger hjelp samtidig • Dyrt utstyr • Vanskelig å få tak i folk	• Fremmede treslag og planteskog • Gjengroing og mye brennbar masse • Restaureringsbrenning krever egen kompetanse • Fremkommelighet, hensyn til infrastruktur	• Tilgang på midler til innkjøp av utstyr • Tilgang på utstyr • Manglende eller ufleksible støtteordninger • Manglende prosjektstøtte/ midler til koordinering og arbeidstid	• Mange grunneiere som skal bli enig • Dugnadsånd- hjelp, opplæring • Samarbeid på tvers av institusjoner og folk • Kommunikasjon med generell befolkning • Frykt for å gjøre feil • Landbrukspolitikk og planpolitikk • Nettverk • Tillit • Arbeidskraft • Ansvarsfordeling • Koordinering av folk og ressurser

Hvordan får vi til kompetanseformidling?

Gruppe 1 tok utgangspunkt formidling av kunnskap som et viktig problem å løse. Det er per i dag ingen veileder lyngbrennere kan bruke for å lære om, planlegge, og gjennomføre brenning. Et slikt verktøy kan hjelpe nye og mer erfarne brennere å sette i gang og fortsette arbeidet.

Deltakerne foreslo derfor å lage en veileder som skal være tilgjengelig både på nett og fysisk. Målet med veilederen skal være å:

- bidra til kunnskapsoverføring fra eldre til yngre lyngbrennere
- hjelpe å forme og drive lyngbrennerlag
- ta vare på bondekulturen og dens lokale tilpasning
- gi konkret informasjon.
- Ta hensyn til regionale og lokale strukturer

Gruppen skisserte en innholdsfortegnelse for veilederen:

- steg til forberedelse
- hvordan sette opp øvelsesprotokoll
- å starte i det små
- viktige økosystem-hensyn
- håndbåren og erfaringsbasert kunnskap
- hvem skal ha beskjed

Hvordan kan vi trene opp flere lyngbrennere?

Gruppe 2 fokuserte på den håndbårne og erfaringsbaserte opptreningen som trengs for å oppskalere dagens innsats for lyngbrenning. I dag gis denne kompetansen gjennom Lyngheisenteret, gjennom uformelle nettverk, eller i kontakt med lyngbrannreserven på Haugalandet, men for å oppskalere dagens innsats trengs bedre koordinering.

Deltakerne så derfor behovet for å ha en koordinerende aktør som kan formidle kontakter, utstyr, frivillig mannskap, og kompetanse. Denne koordinerende aktøren kan hjelpe med:

- Tilgang på utstyr, som
 - Løvblåsere
 - Tennere
 - Brannpisk
 - Verneutstyr
 - Samband
- Praktiske, konkrete øvinger på brenning for å skape kompetanse i å forstå lyngbrenning og hvordan utføre det i det enkelte landskap
- Knytte kontakt med frivillige organisasjoner som kan stille med mannskap og kompetanse, som
 - Natur og ungdom
 - Naturvernforbundet
 - Røde Kors
- Opprette og holde kontakt med lokalt, regionalt og nasjonalt beredskapsarbeid, som gjennom
 - Sivilforsvaret
 - Brann og Redning
 - DSB
 - Miljødirektoratet
- Finne fram til tilskuddsordninger
 - SMIL, tiltak for trua natur, RMP.
- Gruppen ønsket også å skape en sjekkliste lyngbrennere kan bruke for å planlegge og gjennomføre brenning. En overordnet struktur som ble skissert er:
 - Lag plan → del plan → Gjennomfør plan → Evaluer plan

Dag 2: Praktisk lyngbrenning på Ådland

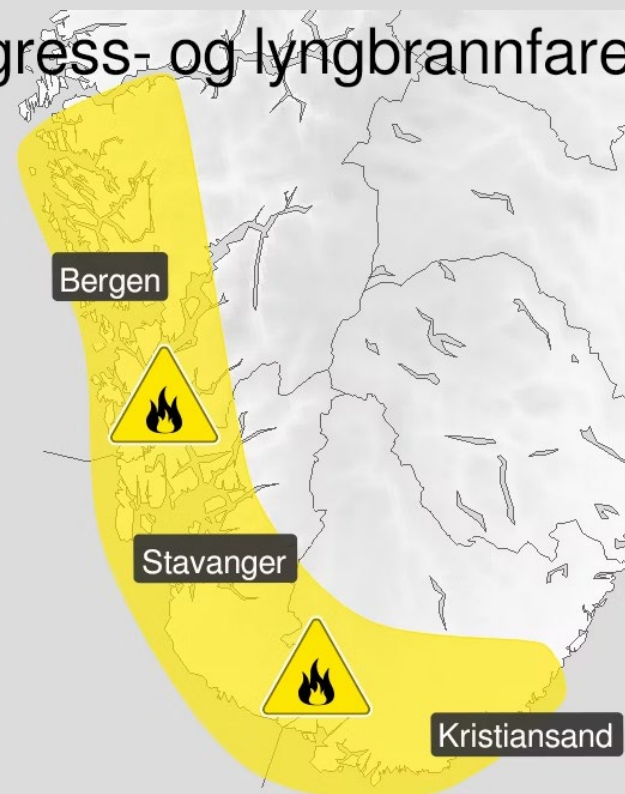
På dag to ble deltakerne invitert til Ådland for å få opplæring i planlegging og gjennomføring av lyngbrenning. Dagen startet hos Nordhordland Brann og Redning på Knarvik, der deltakerne fikk hjelp til å bruke kart som hjelpemiddel i planlegging. Deltakerne dro deretter til Ådland for å gjennomføre brenning av lynghei. Tormod Magnesen stod for kursing og gjennomføring, mens Brann og Redning tok anledningen til å observere terrengbrenning. Resten av deltakerne fikk mulighet til å øve på tenne på, slukke, og observere flammene sin bevegelse i vegetasjonen.

Sjekkliste for brenning

- Planlegging
 - Bruk kart til å skaffe oversikt
 - Invester gjerne i laminert kart
 - Marker kritiske områder, planen for brenning og hvor brannen skal slutte
 - Lag gode branngater før brenning
 - Følg med på værmeldingen og forholdene i forkant
 - Sjekk værmelding i forhold til terrenget (vindretning og styrke, fuktighet, nedbør etc.)
 - Gå på befaring og undersøk terrenget
 - Undersøk fuktighetsnivået i vegetasjonen- hvor er det fuktig bakke, rim, is etc.
 - Få med deg mannskap og utstyr
 - Avklar roller og gå gjennom planen
 - Send plan til det lokale brannvesenet og følg instruksjoner i svarbrev

Lokal gress- og lyngbrannfare

Sjekkliste for brenning

- Utføring
 - Sjekk værmelding og forhold i terrenget
 - Gå på befaring
 - Sjekk utstyret
 - Gå gjennom planen
 - Ring brannvesenet og publikumsinformasjonen
 - Varsle naboer
 - Tenn på et lite testområde med god kontroll
 - Brenner det som forventet?
 - Fordel mannskap
 - Tenn på etter planen
 - Følg nøye, stå klar til å gripe inn

Konklusjon

- Samhandling er viktig:
 - Lyngbrenning skaper fellesskap, men fellesskapet krever også at problemer både oppstår og må løses i fellesskap
- Økt forståelse er viktig:
 - En kulturtradisjon og et landskap er i ferd med å forsvinne fordi man ikke ivaretar kunnskap og praksis
- Teoretisk forståelse trengs:
 - Det er viktig å forstå regelverket, hvem som har ansvar, og hvordan man planlegger og monitorerer
- Praktisk øving er nødvendig:
 - Håndbåren kunnskapen får man ved å bli med andre erfarne lyngbrennere, men det er krevende å lære folk opp enkeltvis. Dette tar tid
- Det trengs systemer:
 - En struktur må bygges opp som tilbyr ressurser og opplæring, og holder kontakt med forvaltning

Mer om KulturVerkSted:

<https://www.norceresearch.no/prosjekter/kulturbaserte-losninger-hvordan-lokale-og-tradisjonelle-skjotselspraksiser-bidrar-til-baerekraftig-klimatilpasning-i-arealer-under-press>

